

Świat Nowego Testamentu

KONFESYJNI

Spotkanie #8
01.11.2022

Grzegorz Żarnecki
g.zarnecki@konfesyjni.pl

Żydowskie życie w Palestynie

- Terytorium współczesnego Izraela-Palestyny leży na wschodnim wybrzeżu Morza Śródziemnego, na pograniczu Azji i Afryki.
- Biblijne granice starożytnego Izraela rozciągały się do górzystej Galilei na północy, wzdłuż rzeki Jordan na wschodzie i do Zatoki Akaba na południu.
- Galilea bywała nazywana „Galileą Pogan” [Mt 4,15] ze względu na otaczające ją ludy pogańskie.

- Nadbrzeżna równina od Góry Karmel do okolic Gazy.
- Wzniesienia centralne od Galilei do górskiego obszaru pustyni Negew.
- Dolina Jordanu, która opada dużo poniżej poziomu morza (Morze Martwe: -430 m n.p.m.!).
- Transjordania z terenami równinnymi i wzniesieniami na wschód od Jordanu.

Języki i piśmienność

- Obszar Palestyny był trójjęzyczny. Powszechnie w użyciu były:
 - Aramejski – powszechnie używany w dawnym Imperium Perskim (pokrewny syryjskiemu i hebrajskiemu)
 - Hebrajski – używany w czynnościach liturgicznych, w szczególności przy czytaniu Pism
 - Greka – używana zwłaszcza przez kupców i klasę rządzącą.

Alfabet aramejski

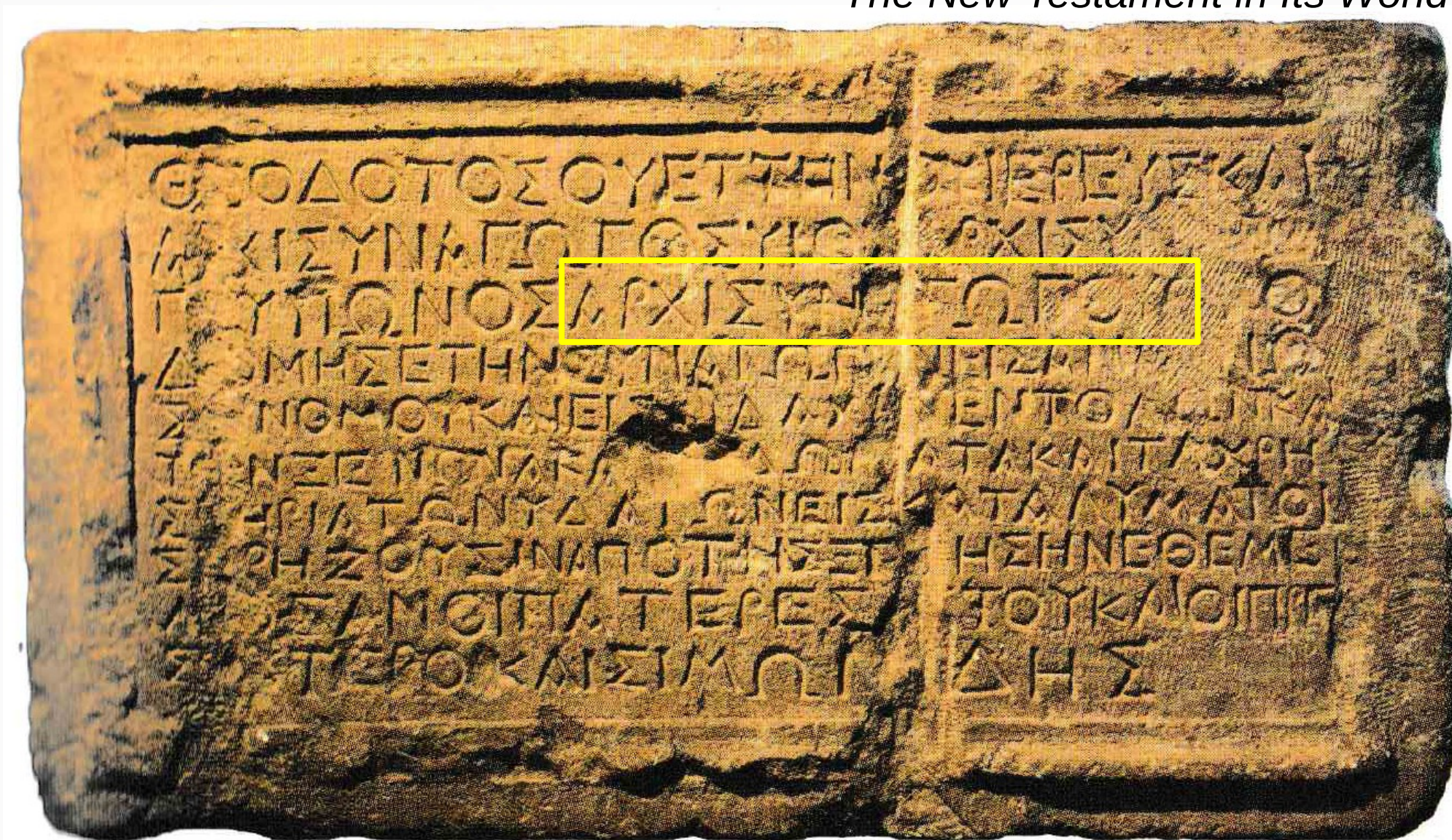
Nazwa litery	Wygląd litery	Odpowiednik w hebrajskim	Odpowiednik w syryjskim	Wymowa
Alef	𐤀	א	ܐ	zwarcie krtaniowe; ā, ē
Bet	𐤁	ב	ܒ	b, w
Gimel	𐤂	ג	ܓ	g
Dalet	𐤃	ד	ܕ	d

Wikipedia

Dwujęzyczna
inskrypcja w języku
greckim i aramejskim
z terenów
Afganistanu,
trzeci wiek przed Chr.

(Wikipedia)

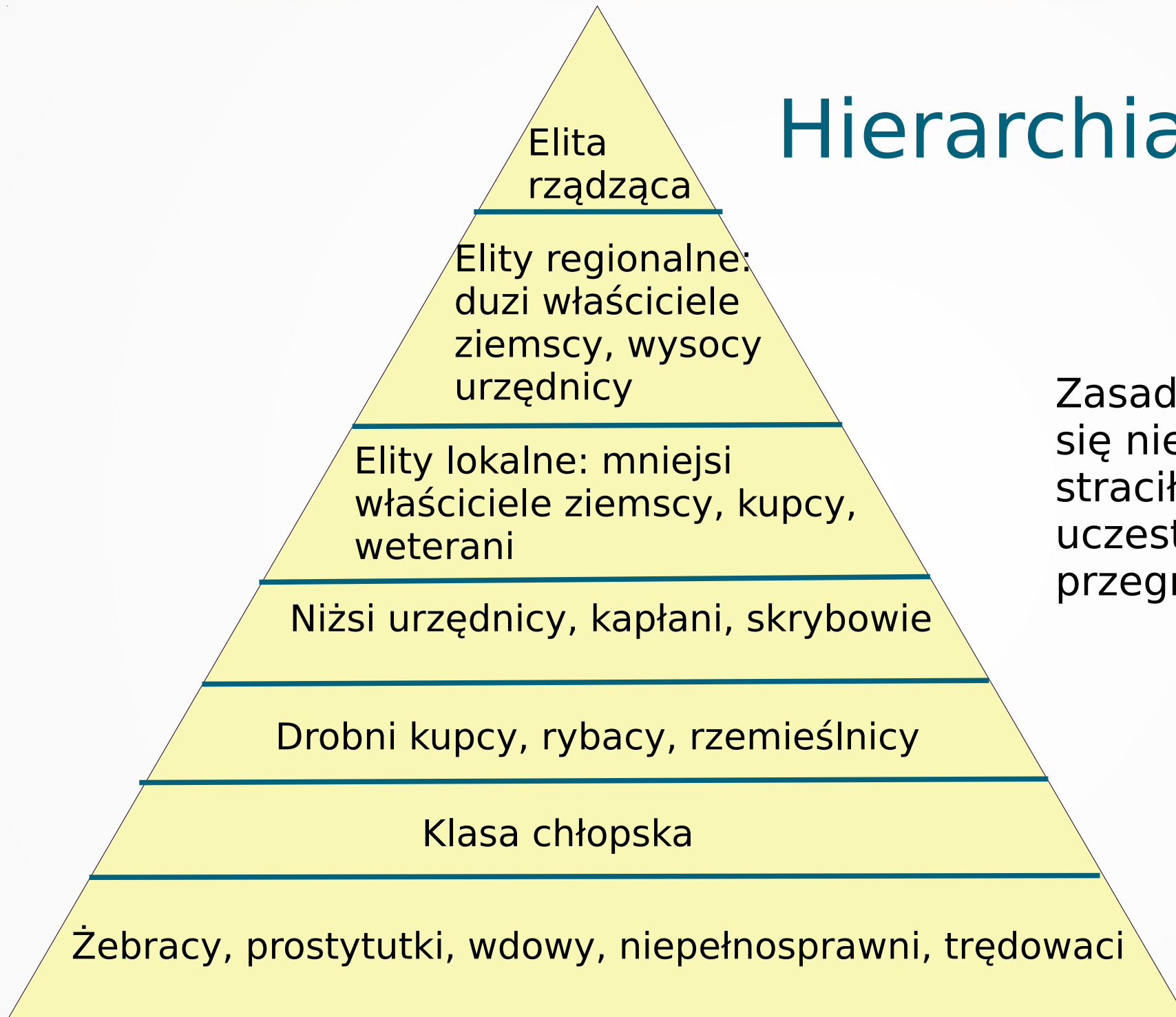

Inskrypcja z pierwszego wieku po Chr. z terenu Jerozolimy. Tytuł **archisynagogos** oznacza zwierzchnika synagogi [Łk 8,49; 13,14; Dz 13,15; 18,8.17]. Inskrypcja potwierdza istnienie greckojęzycznej synagogi w Jerozolimie.

- Jezus przypuszczalnie posługiwał się zarówno aramejskim, hebrajskim jak i greką.
- W poszczególnych miejscach Nowego Testamentu Jezusowi są bezpośrednio przypisane zwroty w języku aramejskim np. *Talitha kum* [Mk 5,41].
- Jezus odczytał w synagodze fragment ze zwoju proroka Izajasza [Łk 4,16-19], zatem musiał znać hebrajski.
- Przypuszczalnie znał również grekę (rozmowa z Greczynką, pochodzącą z Syrofenicji – Mk 7,26).
- Znajomość trzech języków na komunikatywnym poziomie nie była czymś nadzwyczajnym dla mieszkańca Palestyny.

- „Piśmienność” może oznaczać umiejętności na różnych poziomach:
 - Umiejętność czytania prostych tekstów
 - Umiejętność pisania krótkich wiadomości
 - Umiejętność tworzenia długich tekstów literackich
- W pierwszym wieku piśmienność na „średnim” poziomie szacuje się na ok. 10-15% populacji. Ten odsetek mógł być wyższy u Żydów i chrześcijan, którzy przywiązywali wagę do badania ksiąg.
- Brian Wright wskazuje, że powszechność inskrypcji i graffiti świadczy o znacznie wyższym odsetku piśmienności na „niskim” poziomie.

Hierarchia społeczna

Zasadniczo każdy mógł stać się niewolnikiem, jeżeli stracił majątek albo uczestniczył w bitwie po przegranej stronie.

Niewolnicy

- Realia społeczne znajdują odzwierciedlenie w wielu fragmentach Nowego Testamentu.
 - W przypowieści o dzierżawcach winnicy wynajęci rolnicy pracują na rzecz nieobecnego właściciela [Mk 12,1-9].
 - Skrajne rozwarstwienie między elitami a biedotą jest zilustrowane w przypowieści o bogaczu i Łazarzu [Łk 16,19nn].
 - W przypowieści o dłużniku zostaje ukazane jak długi mogą prowadzić do utraty wolności [Mt 18,23nn].
 - List Jakuba nawiązuje do bogatych właścicieli ziemskich, którzy wyzyskiwali pracowników rolnych [Jk 5,1-6].

- Jezus był cieślą [Mk 6,3], który pochodził z wioski Nazaret. Wiele wskazuje, że solidaryzował się z klasą chłopską (zachęty do wspierania ubogich [Łk 14,13], częste przestrogi przed bogactwem [Mk 10,23]).
- Uczniowie Jezusa stanowili szeroki przekrój społeczeństwa: od prostytutek [Łk 7,36-50], przez rybaków [Mt 4,18-22], celników [Mk 2,13-16], aż do przełożonych synagogi [Łk 8,41].
- Szersze grono zwolenników Jezusa sięgało wysoko w hierarchii społecznej i obejmowało Joannę – żonę Chuzy, zarządcy u Heroda Antypasa [Łk 8,3], a nawet Józefa z Arymatei – członka Sanhedrynu [Mk 15,43].

Wartości kulturowe

- Wśród wielu ważnych czynników społecznych w żydowskim życiu w I wieku były:
 - Więzy rodzinne
 - Honor i hańba
 - Czystość rytualna i skażenie

Które z tych czynników i wartości mają odzwierciedlenie we współczesnym świecie?

- Pojęcie rodziny w starożytnym świecie było znacznie obszerniejsze niż we współczesnej zachodniej kulturze.
- „Rodzina” obejmowała wszystkie osoby związane z danym domem, łącznie z niewolnikami i służącymi.
- Na czele rodziny stał ojciec (*paterfamilias*) lub rzadziej matka (*materfamilias*). Głowa rodziny stanowiła źródło tożsamości dla domowników i miała kluczowe znaczenie dla tego jaka będzie społeczna pozycja rodziny, jej wpływy, sympatie polityczne czy stronnictwo religijne.
- Małżeństwa dzieci w znacznej mierze miały służyć interesowi rodziny, zabezpieczeniu majątku lub prestiżu.
- Rozwiedzione kobiety powracały do rodzinnego domu zanim mogły ponownie wyjść za mąż.

- O pokrewieństwie mówiło się również w przypadku braku więzów krwi, gdy ludzi łączył zbiór ideałów i sposób życia.
- Filon z Aleksandrii zachęcał, aby prozelitów szanować na równi z rodowitymi Żydami, a także darzyć ich szczególną przyjaźnią i życzliwością [*De Specialibus Legibus* I,52].
- Jezus nazwał swoją rodziną wszystkich, którzy czynią wolę Boga [Mk 3,35].
- Paweł mówił o *bratniej miłości* w Kościele [1 Tes 4,9n].

- Honor był ważną wartością zarówno dla Żydów jak i w szerszym grecko-rzymskim świecie.
- Sednem honoru była akceptacja czyjejs wartości przez środowisko.
- Hańba polegała na braku honoru i wynikała z czyjejs pozycji społecznej lub konkretnych uczynków.
- W ewangeliach Jezus podważa autorytet faryzeuszy i rządzącej elity. Za każdym razem, gdy wykazuje się większą mądrością niż oponenti, zyskuje honor [Mk 12,17.34], a jego adwersarze zostają pohańbieni.

- Nowy Testament często używa kategorii honoru i hańby.
 - *On to zamiast zapewnionej Mu radości wziął krzyż, nie myśląc o jego hańbie, i zasiadł po prawej stronie tronu Boga.*
[Hbr 12,2]
 - *Niech każdy z was utrzymuje swoje ciało w świętości i w poszanowaniu* [1 Tes 4,4]
 - *jedni drugim wyprzedzajcie w okazywaniu szacunku*
[Rz 12,10]

- Kategorie „czystego” i „nieczystego”, tudzież „poświęconego” i „nieświętego”, pozwalają na umieszczenie różnych rzeczy w ich właściwym miejscu, w ich właściwym czasie.
- Nieczystość rytualna u Żydów była normalną częścią życia. Większość ludzi przez większość czasu była rytualnie nieczysta. Nieczystość zaciągało się m.in. przez współżycie seksualne, miesiączkę, urodzenie dziecka, kontakt z określonymi pokarmami.
- Nieczystość nie była synonimem grzechu.
- Nieczystość i grzech usuwało się poprzez rytualne obmycie i/albo ofiarę w świątyni.

An ancient mikveh located in Qumran and used for ritual washings

Robert Hoetink / Shutterstock

- Na temat czystości wypowiada się Tora, zwłaszcza Księga Kapłańska.
- Tam, gdzie Tora milczała na temat czystości, odwoływano się do nauczania faryzeuszy i rabinów.
- Zdaniem faryzeuszów, całe życie należało przeżyć tak, jakby pełniło się funkcję kapłana w świątyni. Izrael powinien być królestwem kapłanów.
 - *A wy będziecie dla Mnie królestwem kapłańskim, ludem świętym! Te słowa powiesz Izraelitom. [Wj 19,6]*

- Wśród rabinów toczyły się dyskusje na temat znaczenia nieczystości rytualnej i grzechu. Dla niektórych były one czymś połączonym, inni wyraźnie je rozróżniali.
- Wydaje się, że Jezus odwołał się do tych dyskusji poprzez przypowieść o miłosiernym Samarytaninie [Łk 10,25-37].
- Jezus wskazywał na wyraźną hierarchię ważności: kwestie moralne są ważniejsze niż rytualne. Nie odrzucał jednak kategorii czystości rytualnej jako takiej.
- Pojęcia czystości i nieczystości były używane przez młody Kościół w odniesieniu do zbawienia i chrześcijańskiego postępowania.
 - *Nie zrobił [Bóg] żadnej różnicy między nami a nimi, kiedy oczyścił przez wiarę ich serca. [Dz 15,9]*